

PERUSTEELLISTA JA PERUSTELTUA PERUSTIETOA POHJOISSAAMEN PAIKANNIMISTÄ

Samuli Aikio 2017. *Davvisámi báikenamat*. Kárášjohka: ČálliidLágádus. 272 s. ISBN 978-82-8263-220-1

Luobbal Sámmol Sámmol, ts. Samuli Aikio, on kaikkien saamen kielten nimistöntutkijoiden tuntema luotettava ja loppuun kulumaton tietolähde. Hänen julkaisemiensa kirjojen määrä ei ole kovin suuri, mutta laatu on aina rautainen. Pettymystä ei tuota viimeisinkään teos, pohjoissaamenkielinen *Davvisámi báikenamat* (Pohjoissaamen paikannimet, 2017), jota voitaneen pitää jo korkeaan ikään ehtineen Aikion perinnönjakona nuoremmille tutkijapolville ja tietenkin ennen kaikkea omalle kansalleen pohjoissaamelaisille.

Saamen kielten paikannimien tutkimus on ollut pitkään harrastuksena, harvemmin työnä, aina muutamalle intomieliselle tutkijalle kerrallaan. Tämä on johtanut tieteellisen keskustelun vähäisyyteen ja alan hitaaseen kehittymiseen 1900-luvun aikana. Parina viimevuosikymmenenä tilanne on alkanut muuttua, kun alalle on ilmestynyt yhä tihenevään tahtiin paikannimistä kiinnostuneita opiskelijoita ja tutkijoita. Lisäksi tavallisten ihmisten kiinnostus on alkanut näkyä nimestysharrastuksena, jota parhaimmillaan on organisoitu erilaisten paikallisyhdistysten voimin. Tuloksina on ollut opinnäytetöitä ja tutkimuksia sekä uusia paikannimikokoelmia ja komeita julkaisuja, kuten Jonny Nuttin ja Ard-Eirik Hermansenin kokoama *Samiske stedsnavn i Spansdalen – Runggusámi báikenamak* (2018).

Metodisesti ja teoreettisesti saamelainen paikannimitutkimus on nojannut pitkälti valtakielten nimistöntutkimukseen (ts. onomastiseen tutkimukseen). Tämä ei ollut on-

gelma niin kauan kuin tutkimus oli pääosin etymologista ja sitä tehtiin yleisen historiallis-vertailevan fennougristiikan metodein. 1900-luvun viimeisten vuosikymmenten aikana, kun saamen kielten nimistöntutkijat innostuivat lähestymään tutkimuskohdettaan muistakin näkökulmista, alkoi eri maissa käytetty osittain erilainen metodiikka ja teoreettinen ajattelu heijastua myös saamen kielten paikannimien tutkimiseen. Vasta viime aikoina on herännyt ajatuksia itsenäisestä saamelaisesta onomastiikasta, jonka lähtökohtina ovat saamen kielten tutkimuksen tarpeet ja apuna muilla saamen kieliä tutkivilla aloilla saavutetut tulokset.

Samuli Aikion tutkimus ja tutkijapersoonaa asettuvat tutkimushistoriallisesti kiinnostavaan taitekohtaan. Hän on saanut korkeakoulutuksensa Helsingin yliopiston nimekkäiden fennougristien, kuten Erkki Itkosen, opissa ja on toiminut noihin aikoihin samoissa piireissä monien vanhan polven klassikkotutkijoiden, kuten T. I. Itkosen ja Karl Nickulin, kanssa. Toisaalta hän kuuluu siihen sukupolveen, joka alkoi nostaa saamen kieltä ja saamelaista kulttuuria uuteen omaehtoiseen kukoistukseen niin sanotun saamelaisen kielellisen ja kulttuurisen renessanssin aikana 1960–70-luvuilla. Aikio oli esimerkiksi yhtenä varhaisista tutkijoista vetämässä saamelaisen tutkimuksen perussuuntaviivoja Pohjoismaisessa Saamelaisinstituutissa Koutokeinossa. Hän on myös yksi saamelaisen historiankirjoituksen uranuurtajista, joka julkaisi vuonna 1992 ensimmäisen saamenkielisen historiikirjan *Olbmot ovdal min* (Ihmiset ennen meitä).

Nimistöntutkimuksen alaan Aikio tutustui jo opintojensa aikana saamenkielisiä paikkannimiä nimestäessään. Hänen laajojen kenttä-

töidensä tulokset ovat tuttuja jokaiselle Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkistossa Utsjoen ja Inarin kuntien paikannimikoelmia käyttäneelle. Aikion voi yhtään liioittelematta sanoa nimestäneen koko Utsjoen ja suurimman osan Inarin pohjoissaamenkielistä alueista. Sittemmin hän toimi pitkään Kotuksen tutkijana erikoisalanaan juuri saamen kielten nimistönhuolto sekä pohjoissaamen kielineuvonta. Tässä roolissa hän on ollut omalta osaltaan luomassa sitä syntymässä olevaa standardia, jonka mukaan pohjoissaamelaisista paikannimistöä nykytutkimuksessa tarkastellaan.

SAAMELAINEN PAIKANNIMIKIRJA

Samuli Aikio kuvaa *Davvisámi báikenamat*-kirjan syntyhistoriaa teoksen alkusanoissa. Sen mukaan oli alun perin suunnitella laaja kirjasarja, jossa esiteltäisiin koko Saamenmaan paikannimistö taustoineen. Rahoitusta ei kuitenkaan saatu, ja kirjoittajakumppaneiksi mietityt saamen kielen professori Ánte Aikio, Samulin oma poika, sekä ensimmäiseksi saamelaisen onomastiikan professoriksi kesällä 2018 nimitetty Kaisa Rautio Helander päätyivät kumpikin tahoillaan omien töidensä ja kiireidensä pariin. Jäätyään Kotuksen tutkijantoimesta eläkkeelle, Aikio alkoikin sitten koostaa pienempimuotoista, vain pohjoissaamen paikannimiä käsittelevää kirjaa yksin Koneen säätöön ja Lumimuutos Osuuskunnan myöntämien apurahojen turvin. Poika Ánte on kuitenkin lukenut ja kommentoinut tekstiä koko ajan ja on Aikion mukaan melkein pä kirjan toinen kirjoittaja. Hän kiittelee myös sydämellisesti kommentaattoreitaan professoreita Ole Henrik Magga ja Pekka Sammallahtea.

Aikio linjaa johdantoluvussa, ettei teos ole eikä pyri olemaan kokonaisuus selvitys saamelaisen nimistön kaikista puolista, vaan kokeilu

selittää ja selvittää yhden saamelaisalueen paikannimiä. Samalla se tarjoaa lukijalle pieniä vilauksia ja tiedonmuruja menneiden aikojen elämäntavasta ja alueen historiasta. Aikio myös perustelee kirjaan valitsemaansa lähestymistapaa. Hänen mukaansa nimien tarkasteluun sopii parhaiten kielitiede, koska nimet ovat osa kieltä. Hän nimeää keskeisiksi metodeikseen, taustaansa sopivasti, kielihistorian ja historian sekä tarkastelunäkökulmakseen menneen ajan.

Kirja seuraa samanlaista, hyväksi havaittua formaattia kuin *Suomalainen paikannimikirja* (2007), jonka sisarteoksena sitä voidaan pitää. Mukaan on valittu jollakin tavalla merkittäviä tai erikoisia sekä toisaalta tyypillisiä nimiä koko pohjoissaamen perinteiseltä puhuma-alueelta Pohjois-Ruotsin Norlannista ja Norjan Tromsista Ruijan halki Suomen Pohjois-Lappiin ja Varanginvuonolle asti. Käsittelyn ulkopuolelle on jätetty ne alueet, jotka kuuluivat vanhastaan toisten saamen kielten puhuma-alueisiin ja joille pohjoissaame on levinnyt melko myöhään, usein valtiolähtöisten muutosten, kuten rajasulkujen ja pakkomuuttojen seurauksena.

Yksittäiset nimet on esitelty aakkosjärjestykseen koottuina nimiartikkeleina, joista muodostuu kirjan laajin osa. Samassa artikkelissa on toisinaan esitelty useampi nimi, jotka jakavat saman nimielementin, tavallisesti määriteosan. Esimerkiksi nimen *Sáná*, suomalaisille tutummin *Saana*-tunturin, kanssa samassa artikkelissa käsitellään myös samaan nimipesueeseen kuuluvat *Sáná/jávri* (suom. *Saana/järvi*) ja *Sáná/jobka* (suom. *Saana/joki*), joissa kantanimi *Sáná* on määriteosana (S. Aikio 2017, 156–157). Toisaalta nimiartikkelissa *Reatká/jobka* ('Kataja/joki') käsitellään kymmentä samalla *reatká*-määriteosalla alkavaa nimeä, joiden tarkoitteet sijaitsevat laajalla alueella Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Norjan puolen Davvisiidan (no. Lebesby) kunnissa (S. Aikio 2017, 150).

Yksittäisen nimiartikkelin hakusanana toimii nimipesueen tunnetuin jäsen, tyypillisesti asutusnimi. Se ei siis ole välttämättä pesueen kantanimi eli se nimi, jota voidaan pitää ensiksi annettuna ja johon muut nimet perustuvat. Esimerkiksi hakusanan *Åbeskovvu*, ruotsiksi *Abisko*, tarkoite on vain noin sata vuotta vanha turistikylä Pohjois-Ruotsissa. Hakusana on valittu sillä perusteella, että se on nimipesueen nimistä kaikkein tunnetuin. Kylän nimi pohjautuu kuitenkin paljon vanhempaan luonnonpaikannimeen *Åbe/skovvu* ('Aavan/metsä'), jonka tarkoite on läheinen metsäinen jokilaakso Torniojärven laajimman selän rannalla. Samaan nimipesueeseen kuuluvat vielä *Åbesko/eanu*, *Åbesko/jävri* ja *Åbesko/suolu*, joiden määriteosassa oleva *Åbe/skovvu* nimi on lyhentynyt muotoon *Åbe/sko-*. Tästä lyhentyneestä määriteosasta on lainattu ruotsin kieleen nimi *Abisko*. (S. Aikio 2017, 22.)

Käsittelylle nimelle annetaan artikkelin alussa sen mahdolliset pohjoissaamenkieliset variantit sekä vastineet muissa saamen kielissä ja valtakielissä. Nimetyn paikan sijainti kerrotaan kuntalyhenteellä, jonka merkityksen ja sijainnin voi tarkistaa kirjan alussa olevan lyhennelistan ja kartan avulla. Tätä seuraa lyhyt paikan ja sen sijainnin sanallinen kuvaus. Nimiartikkelin loppupäässä selvitetään paikannimen merkitystä, sen sisältämiä nimielementtejä, varhaisimpia esiintymiä sekä nimen etymologiaa, mikäli niistä on jotakin tietoa. Myös aikaisemman tutkimuksen antamia tietoja kommentoidaan, vieläpä miellyttävän lähdekriittisellä otteella. Nimiartikkelin päättävät pääosin lyhenteinä annetut yksityiskohtaiset lähdetiedot, joiden joukossa erityisesti Aikion hyvin tuntemat, mutta työläästi läpikäyttävät vanhat asiakirjat, kartat ja kirjat ovat muille tutkijoille arvokas lahja. Nimiartikkelien välissä on siellä täällä itsenäisinä artikkeleina käsitelty myös paikannimien perusosissa esiintyvät

maastoappellatiivit eli maaston nimitykset, kuten *lusmi* ('joenniska ympäristöineen'), *guotku* ('kannas') ja *eanu* ('suuri joki; valta-joki'), sekä kuvattu niiden kielihistoriallinen tausta.

Nimiartikkeleja pohjustaa johdanto-osuus, jossa lukijaa opastetaan kirjan käyttämisessä. Johdantoluvussa Aikio kuvaa myös pohjoissaamenkielisten nimien rakennetta ja tulee samalla antaneeksi esimerkit myös niiden oikeinkirjoitusohjeista. Näissä hän seuraa Suomessa vallalla olevaa tapaa, joka eroaa joidenkin yksityiskohtien osalta esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa käytettävästä (ks. esim. Oskal & Palismaa, 2003). Erillisessä tietolaa-tikossa hän esittelee pohjoissaamen kolmi- ja useampielementtisille paikannimille tyypillistä ilmiötä, jossa keskimäinen tai keskimäiset painottomat nimielementit, tyypillisesti kaksitavuiset appellatiivit, redusoituvat epäsäännöllisesti yksitavuisiksi. Esimerkiksi kun nimi *Máhte/leahki* ('Matin/laakso') otetaan toisen nimen määriteosaksi, lyhenee sen perusosa *leahki* yksitavuiseseen muotoon *-lah*, kuten nimessä *Máhtelah/čohkka* ('Matinlaakson/huippu'). Aikio on myös koonnut listan tyypillisimmistä lyhentymistä, joista monet ovat muuttuneet tai muuttumassa merkitykseltään opaakeiksi. Lisäksi yhdessä kirjan loppupään lukuisista hakemistoista on löydettävissä viittaukset nimiin, joissa kyseiset morfeemit esiintyvät.

Aikio kuvaa johdantoluvussa edelleen pääpiirteissään oman näkemyksensä saamen kielten historiasta ja suhteesta Saamenmaan historiaan. Perustavanlaatuisen lähdekriittinen huomio Aikiolta on muistuttaa lukijaa siitä, että yksittäisten nimien tulkinta on sidoksissa hänen näkemykseensä menneiden aikojen tapahtumista. Asia, joka aika ajoin unohtuu vanhempaa tutkimusta kritisoidessa. Kuten useimmat nykytutkijat, myös Aikio uskoo saamen kielen puhujien tulleen nykyiseen Saamenmaahan ajanlaskun ensimmäis-

ten vuosisatojen aikana, 1500–2000 vuotta sitten. Heitä ennen alueella asui tuntemattomaksi jääneitä paleoeurooppalaisia kansoja, jotka puhuivat omia kieliään. Näistä kielistä lainatut substraattilainanimet, kuten *Anár* (suom. *Inari*) tai *Gilbbes/jávri* (suom. *Kilpisjärvi*), muodostavat nykyisen pohjoissaamelaisen paikannimistön vanhimman kerrostuman. Osittain yhtä vanhoja ovat vanhimmat kantaskandinaavista lainatut paikannimet ja nimissä käytetyt lainasanat. Tällainen on esimerkiksi se sana, jota on käytetty Utsjoen kolmen *Áilegas*-vaaran nimeämisessä. Se palautuu kantaskandinaavin pyhää merkitsevään sanaan **hailagaz*. (S. Aikio 2017, 25.)

Kun saamen kielet olivat vakiinnuttaneet asemansa uusilla puhuma-alueilla, alkoi noin tuhat vuoden jakso, jonka aikana myös saamenkielinen nimistö vakiinnutti asemansa. Koko tämän ajan tapahtui kuitenkin vuorovaikutusta naapurikielten puhujien kesken, mistä ovat muistoina myöhemmät itämerensuomalaiset ja skandinaaviset lainasanat saamen kielissä sekä vastavuoroisesti saamelaiset lainat näissä kielissä, kuten myös paikannimissä. Tämän ajanjakson tutkimisessa skandinaavisten lainasanojen merkitys on siinä mielessä keskeinen, että monien sanojen lainaamisajankohdalle pystytään antamaan melko tarkka ajoitus.

Aikio korostaa, että on keskeisintä muistaa se, että tämän tuhat vuoden jakson aikana saamen kieli löi alueen nimistöön niin vahvan leiman, ettei sen selvittäminen ole mahdollista vain nykyisten valtakielten perusteella. Poikkeuksena on Jäämeren rannikko, jossa norjalaiset kalastajat ovat liikkuneet keskiajalta lähtien säännöllisesti ja jossa skandinaavisella nimistöllä on myös merkittävä asema. Toisaalta tuolta samalta alueelta löytyy myös keskimääräistä enemmän substraattinimiä, mikä kuvastanee sen merkitystä monipuolisten resurssien lähteenä.

TARPEELLINEN TYÖKALU

Davvisámi báikenamat on kiinnostavaa luettavaa kenelle tahansa saamen, erityisesti pohjoissaamen, paikannimistä kiinnostuneelle. Kirja on kiehtova kuvaus tietyn seudun nimistöä ja sen ympärille piirtyvästä historiasta, mutta toimii myös opiskelijoiden ja ammattilaisten työkaluna. Tässä auttaa erityisesti sanakirjamainen luonne täsmällisine lähdeviitteineen sekä lopussa oleva mukavan laaja hakemistoapparaatti, jotka auttavat yksittäisten nimien, jopa yksittäisten nimielementtien löytämisessä. Hakemistosta löytyvät kaikki kirjan nimet, myös ne, jotka eivät ole hakusanoina ja tietenkin kaikilla käytetyillä kielillä. Mukaan mahtuu kymmenen saamen kieltä, sukukielet karjala, kveeni ja meänkieli sekä valtakielet norja, ruotsi, suomi ja venäjä.

Lisäksi omista erillisistä hakemisto-osistaan löytyvät kirjassa esiintyvät historialliset nimimuodot; henkilönnimiin, mytologisiin hahmoihin tai eläimiin liittyvät nimet sekä nimielementtien eli yksittäisten kirjassa esiintyvien nimien sanojen ja niiden lyhentymämuotojen hakemisto. Ja tietenkin kaikilla kirjassa esiintyvillä kielillä, keminsaamea, islantia ja lukuisia kantakieliä unohtamatta. Kaikkien edellä mainittujen yhteydessä lukijalle annetaan aina myös vastine pohjoissaamessa sekä viittaus nimiartikkeliin, jossa kyseistä kielenainesta käsitellään. Tällaisia hakemistoja rakastavat nimistön-, sanaston- ja kielihistorian tutkijat yhtä lailla.

Paikannimistä yleisemmällä tasolla kiinnostuneet löytävät omat karkkinsa yksittäisten nimiartikkelien lisäksi teemalaatikoista, joissa käsitellään aina jotakin yksittäistä, mielenkiintoista nimielementtiä. Hyvänä esimerkkinä toimii sivujen 162–163 kooste *sieidi* 'seita'-nimielementin sisältävien paikannimien esiintymisestä eri pohjoissaamelaisilla alueilla. Tämä saamelaisten esikristillisen uskonnon palvos- tai uhripaikkoihin liittyvä nimitys on

ollut käytössä erittäin laajalla alueella. Tästä huolimatta paikannimien tarkka levikki muodostaa kartalle kiinnostavia, muiden alojen tutkijoiden selitystä kaipaavia keskittymiä.

Muinaisten aikojen kontaktiverkostoja kuvastaa puolestaan hyvin kylännimi *Sirbmá* ja läheiset *Sirpmá*-alkuiset luonnonpaikannimet. Vanhin tunnettu maininta nimestä on vuodelta 1766 muodossa *Sirma jok.* Sittemmin paikallinen kertomuserperinne on yhdistänyt sen Enontekiön apupappina toimineeseen keminsaamelaiseen Olaus Sirmaan (n. 1650–1719), jonka vierailun mukaan nimi olisi annettu. Tämä tuskin pitää paikkansa. Sen sijaan nimi näyttäisi sisältävän aimo palan Ala-Tenon etnistä historiaa.

Nimen lienee alun perin lainannut joku alueen varhaisista suomalaisista maahanmuuttajista omaan suuhun sopivana mukaelmana *Sirma*. Lainanantajana oli itäsaamelaisvoittoinen merisaame. Alueelle tiedetään muutaneen yksittäisiä suomalaisperheitä 1700-luvun alkupuolella, ja sutta tai pirua merkitsevä sana *čörmm* on kuulunut vielä 1900-luvun alussa Näätämön meri- ja koltansaamen kieleen. Suomalaisitettu nimi *Sirma* on sittemmin pohjoissaamelaisitettu muotoon *Sirbmá*. Suora laina saamesta saameen ei ole mahdollinen, koska tällöin vähintäänkin alun *č*-äänne olisi säilynyt. Tällä tavalla yhteen paikannimeen on säilötyä ainakin kolmen paikalla vaikuttaneen ryhmän kieli- ja kulttuurihistoriaa. Erityisesti Aikiota saa tässä, ja useiden muiden nimien kohdalla, kiittää aikaisemmin vähälle huomiolle jääneen koltansaamenkielisen nimityksen roolin huomioimisesta.

Tekstin lisäksi lukijaa ilahduttavat kirjan tekstiä katkovat, käsiteltävinä olevilta paikoilta otetut mustavalkoiset valokuvat, joiden kautta saa käsityksen itselleen tuntemattomien paikkojen olemuksesta. Osa kuvista on mitä ilmeisimmin värikuvia, joita ei ole muunnettu mustavalkoiksi ennen painattamista. Tämän useissa nykyteoksissa toistuvan

ongelman takia osassa kirjan kuvista kontrasti on joko liian jyrkkä tai liian pehmeä, mikä saa painojäljen vaikuttamaan huonolaatuiselta ja tekee kuvista epäselviä. Tämä on suuri harmi, sillä on ilmeistä, että kuvien laadussa ei ole mitään vikaa, vaan kyse on taittajan teknisestä virheestä. Kirjan kartat ovat sen sijaan selkeitä ja laadukkaita.

Sisällön tapaan myös Aikion kirjoitustyyli on tiivistä ja konstailematonta: hänen pohjoissaamen kielensä on luontevaa, rikasta ja ilmaisuvoimaista eikä sen tehoa ole hukattu ylenmääräiseen koristeellisuuteen. Tekstiä on yksinkertaisesti nautinto lukea. Paikoitellen toimitustyössä on kuitenkin pieniä huolimattomuuksia: lauseen sisältö saattaa esimerkiksi rivinvaihdon yhteydessä katketa ja jatkua toisesta asiasta. Lieneekö tässäkin kyse taiton aikana tapahtuneista kömmähdyksistä?

VAHVA, MUTTA VAROVAINEN TULKITSIIJA

Aikion tutkimusote edustaa vanhaa ja vakaata suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen traditiota, jossa luotetaan vankkaan aineiston-tuntemukseen ja lähdekriittiseen otteeseen liikoja spekuloida. Tämä pääosin kirjoittamattomana tutkijasukupolvelta toiselle periytynyt metodi (poikkeuksena A. Aikio, 2007) tuottaa tietoa, jonka varaan on turvallista rakentaa uutta tutkimusta. Toisaalta se jättää vähemmällä tietopääomalla varustetun lukijan haikeana miettimään niitä kaikkia intuitiivisia, mutta vähemmän varmoja tulkintoja, joita kokenut tutkija olisi pystynyt esittämään.

Valinta on kuitenkin perusteltu, sillä tällä tavalla Aikio koettaa välttää aikaisempien tutkijasukupolvien aikana esiintynyttä virheellisen tiedon rikastumisen ongelmaa. Kun tutkijoita on ollut harvassa, hypoteeseina muille tutkijoille kommentoitaviksi heitetty ajatukset ovat kommenttien puutteessa

muuttuneet totuuksiksi. Kirjan johdannon loppukaneetissa Aikio kiteyttää toimintatapaansa: ”lukija – – muistakoon vain sen, että tulkintojen varovaisuus ei ole sama asia kuin epäselvä näkemys.”

Toisaalta Aikio tekee rohkeita avauksia saamelaisen historian tutkimuksen kentältä. Toisin kuin oman ikäpolvensa valtakulttuurien historian tutkijoille, Aikiolle suullinen historiatieto, niin sanottu perimätieto, on merkityksellistä ja lähtökohdan mahdolliset lähdekriittiset ongelmat huomioiden luotettavaa tietoa. Hänen aikalaistensa, ja edelleen monien historian tutkijoiden, parissa suullisesti välittynyt historiatieto on tuomittu lähtökohtaisesti epäluotettavaksi eikä sitä ole haluttu käyttää. Tämä on koskenut ennen kaikkea ”tavallisen kansan” ja vähemmistöjen tietoa, joka on tyypillisesti luonteeltaan kirjoittamatonta. Samaan aikaan kuitenkin ylempien sosiaaliluokkien ja valtakulttuurin edustajien, esimerkiksi virkamiesten ja pappien, päiväkirjat ja muistelmat on laskettu luotettaviksi niiden kirjallisen luonteen ja kirjoittajien statuksen takia.

Saamelaisen yhteisön jäsenenä Aikiolla on erinomaiset mahdollisuudet sekä saavuttaa, että käyttää suullisia lähteitä luotettavasti. Tässäkin kohtaa Aikio tyytyy kuitenkin lyömään pöytään tutkittua ja kriittisesti valikoitua faktaa eikä keräile poliittisia irtopisteitä. Hän ei sorru myöskään ulkopuolisten tutkijoiden sinisilmäiseen idealismiin tai romantisointiin, vaan hylkää ongelmitta oman yhteisönsä suullisen historiatiedon epäluotettavana tai perusteettomana, silloin kun katsoo siihen olevan aihetta.

Aikio perustelee toimintatapaansa johdantoluvussa selvin sanoin. Suullinen historiatieto ja perinne ovat merkittäviä lähteitä, kun tutkitaan esimerkiksi kansojen ajattelutapoja, arvoja, käsityksiä tai ennakkoluuloja ja ne kuvaavat siten pitkän ajan historiallista kehitystä. Tämän kirjan lähestymistapa on kuitenkin

ensi sijassa kielitieteellinen ja käytetyt tiedot sen metodeille alisteisia. Tämä ei tarkoita, että olisi tarpeellista asettaa nämä kaksi erilaista näkökulmaa vastakkain tai pitää toista tiedonlajia toista huonompana. Vaikka tulkinnot ovatkin ajoittain ristiriitaisia, ne voivat kuvata samaa tilannetta eri näkökulmista.

Aikion analyttistä otetta oman kansansa historiaan kuvastaa myös se, että hän erottelee tekstissään toisistaan vanhat saamelaisten omaan puoli-itseenäiseen hallintojärjestelmään perustuneet saamenkylät (*sámesiidá* ’saamenkylä, lapinkylä’) ja toisaalta nuoremmat, Ruotsin kruunun lainsäädäntöön liitetyt saamenkylät (*badjesiidá* ’poronhoitajakylä, -yhteisö’; ru. ’sameby’). Lisäksi mukana ovat omana kerrostumanaan nykyaikaiset jaotellut: kunnat, läänit ja valtiot aikojen saatossa tapahtuneet muutokset huomioiden. Näin analyttiseen ja perusteltuun alueellis-ajalliseen käsitteelliseen jaotteluun on kirjoituksissaan harva pohjoisten alueiden historioitsija yltänyt, vaikka samat faktat ovat olleet kaikkien tiedossa.

Nykyisenä kevyen tietokirjoittelun aikakautena on ilo lukea teosta, jonka tietää olevan sekä sisällön että kirjoittamistavan osalta niin huolellisesti mietittyä ja perusteltua, että sisältöön voi huoletta uskoa. Aikio on sisäistänyt syvällisesti vastuunsa tutkijana ja luotettavan tiedon välittäjänä suhteessa sekä tutkijakenttään että suureen yleisöön.

Taarna Valtonen

FT, Suomen Akatemian tutkijatohtori

Giellagas-instituutti

PL 1000, 90014 Oulun yliopisto

taarna.valtonen@oulu.fi

LÄHTEET

Aikio, A. (2007). The study of Saami substance toponymys in Finland. Teoksessa R. L. Pitkän-

- en & J. Saarikivi (toim.), *Onomastica Uralica 4. Borrowing of place names in the Uralian languages* (s. 159–197). Debrecen: Debreceni Egyetem & Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Aikio, S. (1992). *Olbmot ovdal min. Sámiid historjá 1700-logu rádjái*. Ohcejohka: Girjegiisá.
- Nutti, J. & Hermansen, A.-E. (2018). *Samiske stedsnavn i Spansdalen – Runggusámi báikenameak*. Skánik/Skánland: Skániid girjie.
- Oskal, I.-M. & Palismaa, M. (2003). *Čállinrávagi*. Kárášjohka: Sámediggi.
- Paikkala, S. (päätoim.) (2007). *Suomalainen paikannimikirja*. Helsinki: Karttakeskus & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.